

ALEXANDER KIELLAND OG FUGLENE.

AF

O. HELMS.

FOREDRAG HOLDT I »DANSK ORNITHOLOGISK FORENING«

Kæmper man for en Sag, saa gælder det om, at ens Ord naar ud og faar Tag i en stor Del af Befolkningen, helst rækker længere end til den lille Kreds, som læser Fagskrifterne. Digt-ernes Værker spredes vidt ud, læses og drøftes, paavirker Sindene; det er gode Forbundsfæller at have. Man kan nu ikke paastaa, at Ornithologien gennemgaaende staar i stor Gæld til nordisk Digtekunst; medens flere af de nordiske Malere har kastet sig over Fuglenes Liv og givet smukke, sande og forstaaelsesfulde Billeder heraf — jeg kan, for blot at tage et Navn fra hvert af de skandinaviske Lande, nævne Bruno Liljefors, Thorolf Holmboe og Johannes Larsen —, saa finder vi ikke noget tilsvarende blandt Forfatterne, bortset fra dem, hvis Forfatter- skab direkte og udelukkende eller væsentlig bestaar i Skildringer af Naturen, og for hvem vi som Type her hjemme har Boganis. Blandt de egentlige Digttere findes i dansk Litteratur kun en, som med virkelig Forstaaelse og Kærlighed har skildret os Fuglenes Liv, og gennem hvis Arbejde man mærker gennemgribende Kend- skab til, og Samliv med Fuglene; det er Sten Blicher; den Fugl, som han særlig har besunget, er Lærken, af hvis Liv man finder talrige Træk i nogle af hans skønneste Digte, bl. a. det berømte »Hedelærken til Nattergalen«. Men at han ogsaa har Kendskab til andre Fugle, derom vidner tilfulde hans smukke lille Digtsamling »Trækfuglene«, hvori findes Digte om alle de almindelige Trækfugle, og en Hilsen til dem ved deres Ankomst om Vaaren. Samlingen sely, der burde findes paa enhver Orni- thologs Boghylde, er iøvrigt kun lidt kendt, og egentlig mest for det stemningsfulde Indledningsdigt, der begynder med den ve- modige Linje »Sig nærmer Tiden, da jeg maa væk«. Ellers er det ikke overvældende, hvad man finder om Fugle i dansk Skøn- litteratur, naar netop undtages Lærken, som er besunget paa Kryds og Tvers, fra Chr. Winther til Jeppe Aakjær, ofte med sær- deles indgaaende Forstaaelse. Valdemar Rørdam har i sine senere Digtninge vel jævnligen skrevet om Fugle, men det er i Almindelig- hed i Sammenhæng med drabelige Jagtbedrifter, ligesom ogsaa

et vildt Jægermod besjæler Johannes V. Jensen, naar han skriver om Fugle.

Fr. Grundtvig, der i 1880 udgav en lille Bog om »Fuglene i Folkets Digtning og Tro«, klager netop deri ogsaa over vore Digteres Mangel paa Sans for de Emner, der ligger i Fuglelivet, og siger, at naar Digterne først faar Øjet op derfor, vil vi kunne vente Værker af stor og sjælden Skønhed; de er imidlertid ikke komne.

Ej heller de store norske Digtere har vist Fuglene kendelig Interesse. I Jonas Lies Bøger forekommer kun lejlighedsvis som Staffage en Gøg eller Drossel, eller nu og da en anden Fugl, der dog for det meste kun har symbolsk Betydning, en Lom eller en Tjur. Ibsen har blandt sine Digte vel skrevet nogle, der røber Kendskab til og Forstaaelse af Fuglenes Liv, saaledes som »Ederfuglen« og »Stormsvalen«, men Symboliken i dem er saa tydelig, at man ikke fejler i, at Digtet er skrevet for dens Skyld.

Men der er en blandt de store norske Digtere, som i sine Værker viser en indgaaende Forstaaelse af Fuglene og tillige en dybere Kærlighed til dem, som kommer frem paa forskellig Maade, og netop stemmer godt overens med den Maade, hvorpaa vor Forening søger at virke, og det er Alexander Kielland. Ved fornylig at læse hans Breve, slog det mig igen, hvor varm Interesse han havde haft for Fuglelivet, og det viser sig tydeligt paa adskillige Steder i hans Bøger.

Kielland var født og levede det meste af sit Liv i Stavanger. Allerede i sin Ungdom boede han om Sommeren paa Jæderen, og senere boede han der Sommer og Vinter igennem nogle Aar. Intet Sted i Norge findes der vel heller et saa rigt Liv af Strandfugle som paa Jæderen, et af de klassiske Steder for norsk Fugleliv, hvorfra bl. a. Collett har en Del af sit Kendskab til norske Vadefugle, og hvorfra Barth¹ har givet sin mesterlige Beskrivelse. Jæderen kaldes den flade Strækning af Norges Kyst der ligger imellem Stavanger og Egersund, begrændset af Havet paa den ene Side, og de $1\frac{1}{2}$ —2 Mil indenfor dette liggende Bjerglandskaber til den anden Side. Den bestaar for en stor Del af Lyngmarker med Tørvemoser imellem; yderst ude ved Stranden er der ikke som ellers paa Norges Vestkyst Skærgaard og Klippe-kyst, men flade Strandpartier, hvoraf mest kendt er Jæderens Rev, der fladt strækker sig ud i Vandet. Paa den sandede

¹ I. B. Barth: Naturskildringer og Optegnelser. Christiania 1877.

Strandbred ligger opskyllet Masser af Tang, og her er det Sted, hvor Strandfuglene særlig holde til. Inde imellem Lyngfladerne ligger større og mindre Søer med talrige ynglende Ænder, og spredt omkring ligger Gaardene. Det er denne Lokalitet, som er beskrevet i talrige af Kiellands Bøger, det er her ude Richard Garman i »Garman og Worse« var Fyrforvalter, det var her at Njædel i »Arbejdsfolk« kørte Tang og gravede Grøfter. Fuglelivet paa Jæderen er iøvrigt vel kendt og beskrevet af Collett, Barth og Adjunkt Bahr i Stavanger, et Fugleliv saa rigt som kun faa Steder. Kielland selv giver en kort og malerisk Beskrivelse af dette Fugleliv i Vaartiden i »Lodsoldermand Seehus's Brev«, »Og Viben hun kom en Morgen saa blank paa Ryggen som vore hun poleret udaf Bronze, med Toppen tilvejrs, og kastende sig i Luften som en Dolphin i Sjøen, med Hovedet ned og Sterten op, og raabte og skreg, saa kall som han var og er; men Lærken er dog den galneste til at sjunge, uden Pardon og Ophør, saa lang Dag er, og Kjelden er kommen og staar og vipper paa samme Stenen som ifjor, og Ringgaasen og Linerlen«. Kielland kendte Fuglene godt, kendte deres Reder og Æg, iagttog deres Yngleforhold. At han har tænkt nærmere over disse Ting, mærker man paa flere Steder. Mange direkte Iagttagelser har man vel ikke optegnet fra ham, men bl. a. en ganske interessant, nemlig hvad han mener Grunden er, til at Vildgæssene flyver i Kile, noget som der jo ofte spørges om. Herom handler et helt lille Brev, der hedder Høst, og som staar i hans Bog »Mennesker og Dyr«. Han har ude paa Jæderen ved de store Aarrevande set Vildgæs i Tusindvis, set dem hvile sig om Natten eller om Dagen trække forbi i lange Kiler eller Linjer, og hele hans Udvikling derom er interessant, ogsaa set fra et ornithologisk Synspunkt. Til Tidsskriftet »Naturen« sendte han ogsaa af og til et og andet lille Bidrag. I selve Kiellands Romaner holder han sig i Almindelighed strængt til sit Emne, kun i en af dem »Arbejdsfolk« skyder han et Kapitel ind, der udelukkende handler om Fugle, det bekendte Sted, hvor Fuglene sidder nede ved Nilen og holder Generalforsamling, om de skal drage nordpaa, et af de skønneste Steder maaske i alle hans Bøger; der skildres bl. a. ogsaa, hvorledes Trækfuglene kommer efterhaanden saa langt mod Nord som til Norge, hvorledes For-aaret her skrider frem, og Vaaren endelig er kommen. »Og Solen skinnede saa varmt og fornøjet, og Vinden kom bæ-

rende med endnu mere Varme Sonden fra, og til Slut kom Gøgen som Overceremonimester, for at se om alt var i Orden; han fløj hid og did, satte sig saa i en ung Birk inderst inde i en lun Vig, og gol, Vaaren var kommen, gamle Norge var endelig færdig. Og der laa det, højt og skinnende fagert i det blaa Hav, saa fattigt og magert, saa frisk og sundt og smilende som et renvasket Barn.«

Hvad der gaar igennem en Del af, hvad Kielland skriver om Fuglene og navnlig om Fuglelivet paa Jæderen, er hans Sorg over, hvorledes Fuglelivet stadig aftager, og hans Harme over den Maade, hvorpaa Fuglenes Ødelæggelse sker. Det kommer frem Gang paa Gang, han fortæller om den uendelige Uvidenhed og Ligegyldighed, som behersker Befolkningen paa Jæderen, saa at ingen tænker paa at skaane Fugle eller paa, at der kan skaffes en Indtægtskilde ud af en fornuftig Indsamling af Fugleæg, men kun paa at tage alle de Æg, man kan overkomme, og ødelægge, hvad der ikke duer til at spise. Han har Øjet oppe for, hvorledes der godt kunde drives en rationel Indsamling af Vibeæg, hvorledes det vilde være let at faa Gravanden og tildels Ederfuglen til at være som halve Husdyr og give et passende Udbytte, og med Sorg skriver han i Anledning af Ederfuglen: »Gaar det saaledes med den eneste Fugl, som er beskyttet af Loven, saa kan man ikke undres paa, at Viben tager af, Kjelden minker, Ringgaasen bliver sjælden, Rødbenet er paa det sidste, og Ænderne er forsvundne«. Og har han om Foraaret sin Harme af Æggesamlingen, saa har han det i ikke mindre Grad om Efteraaret, naar den hele Flok af Jægere fra By og Land slippes løs, og der, som han skriver et Sted: »har været en Skydning som paa en Eksercerplads i hele Sommeren, saa der nu kun er de nødvendige Husdyr tilbage«. Saaledes som han ogsaa lader Lodsoldermand Seehus udtrykke det i et af hans Breve: »og en Forargelse har jeg for mig selv, nemlig skydende Gutter med Bøsser og Krud, og saa lidet Ved, at jeg gnistrer af Sinne, naar som Tid jeg ser dem paa Maven henkrybende imod en Stare eller to tynde Rydl, og jeg raaber og kaster paa Sten, for at advare det uskyldige Kryb, efterdi Bonden paa Jæderen er sin Træls Træl og lader Tjenesteguttene spille sig paa Næsen og paa Trækspil den ganske Nat, som endda fik gaa an, men ingen Krud og Skydning være taalt, at ikke Jæderen skal ligge øde for Fugl og Liv, og bare Trækspil igen og tampede Dreng paa

Maven, som ovenfor.« Kielland har ogsaa tænkt paa Midlerne, hvormed man skulde hindre denne Ødelæggelse af Fuglene. For det første vilde han have Æggefredsloven gennemført strængt, og anvendt til »at idømme Mulkt paa Mulkt til den værste Raahed er brudt«, og en anden Anskuelse om disse Ting kommer frem, og han er sikker paa, at der er mangfoldige Mænd og Kvinder paa Landet, der af fuldt Hjærte vilde deltage i denne Fredning, naar først den blev gennemført; og dernæst vilde han have en Embedsmand ansat, der kunde tage sig af Fuglene, og lægger ikke Skjul paa, at han selv gjerne vilde være den, der, som han siger, skulde være Fugleinspektør paa Vestlandet. Hvis han fik denne Post, saa vilde han »rejse omkring og lære Folk om Fuglene, fremvise de almindelige, saa alle kunde have Fornøjelse af at genkende dem i Naturen, vænne Folk til at lytte til deres Sang og Skrig og til at interessere sig for deres Liv, deres Reder, Æg og Unger. Saa vilde jeg opflamme Bonden imod de bevæbnede Gaardsgutter, imod Løskarle og Krybskytter og mod Jægerne fra Byen, som uden Tilladelse gaar omkring og plaffer, hvor de vil; der skulde kun en Begyndelse og lidt Sømmenslutning til, thi Bonden er i sit Hjærte gal paa denne dumme Skydning«. Men Kielland havde ikke meget Haab om selv at naa denne Post, nu da netop hans Digtergave var blevet ham nægtet i Storthinget paa Grund af, at han var umoralsk; han skriver sørgmodig og bittert om, at hans Ide maaske kan komme til Ære og Værdighed, naar der ikke længer findes en Fugl tilbage paa Jæderen, men at Stortinget saa nok kan finde »en from og velanbefalet Mand, som paa en moralsk Maade kan belære Folk om, hvor den fugtige Noah havde Strudsene gaaende i Arken, eller hvad han fik lært Papegøjerne under det langvarige Regnvejr«.

En Del af de Tanker, som Kielland har fremsat, er Tanker, som enhver, der interesserer sig for Fuglene, har haft lignende af, og de Forhold han skildrer, svarer saa nøje til Forholdene mængstedes her hjemme, at man ikke kan andet end læse hans Artikler og Udtalelser med Interesse. Ligger hans egentlige Betydning og Produktion end Ornithologien meget fjærnt, saa kan Fuglevenner dog godt have Grund til at mindes ham som en, der ogsaa kæmpede i deres Rækker.